

ՈՍՏԱՆԱՅ ՏՈՒՆ

Ե Ի

Թ Լ Օ Լ-Դ Ա Ի Ի Թ

Կէլնի կէլնի մէյ կռապաշտ Թազաւոր, էսա Թազաւոր կը-
նստէր Ոստան քեաղաք: Գազիկ Թազաւորն էլ կընստէր Իլու վանք:
Կռապաշտ Թազաւոր մարդմ յօղօրկեց Գազիկ Թազաւորուն ասաց.
Քեո աղջիկը պիտի տաս իմ լաճուն, Թէ չէ՝ կուգեամ ձեր խաչա-
պաշտները զըմէն կըքեաշէմ սուր: Էն էլ մարդ յօղօրկեց մօտ
կռապաշտ Թազաւոր՝ ասաց. Հիւի կանեմ, կըխնդրեմ ձիկ իրեք
օր օր տու, ես քի ջուղապ կուտամ: Էդա մարդն ասաց. Լաւ.
կնա, իրեյք օր՝ օր եմ տուեմ: Էդա մարդ դարձաւ մօ Գազիկ Թա-
զաւոր՝ ասաց, Թէ իրեյք օր՝ օր տւի, լաւ, գնա:

Գազիկ Թազաւոր ուր աղջիկ կանչեց ուր մօտ, և ասաց. Աղ-
ջի, էտա անաստուածը քի կուգի, տամ, չիտամ, քի՛նչ անեմ: Աղ-
ջիկն ասաց. Խէրիկ, տաս վայ ի, չիտաս վաժէլեր ի. առաւիտուն
կուգեա մեր միլլաթ զըմէնը կսպանի. ձիկ էլ կտանի: Տիւ քի՛նչ
կանաս անն ինոր. ասա՛ ես իմ աղջիկ կուտամ քեո լաճուն. ամա
տիւ մէյ ժամ պիտի շինես. ես վարդապետմ խետ իմ աղջկան
կօղօրկեմ դեա էնտեղ, որ իմ աղջիկը օր իրեյք դան էրթա ժամ:
Դօրիս Գազիկ Թազաւոր մարդմ յօղօրկեց գնաց մօտ էդա կռա-
պաշտ Թազաւոր, ասաց. Մեր Թազաւորը կասի Թէ, ժամմ շինես,
որ խետ իմ աղջկան վարդապետմ կօղօրկեմ կեան էն տեղ, որ օր
իրեյք դան էրթայ ժամ. ես իմ աղջիկն կուտամ քեո լաճուն:
չըթօ չեմ իտայ: Ասեց՝ աղէկ. ես կըշինեմ ժամ, դէ որ էն մար-
դը դարձաւ կնաց. աղջիկն առեց, տարաւ, վարդապետն էլ խետ
կնաց էտա տեղ: Էն ինչ աղջիկն էր, օր իրեյք դան կէրթէր ժամ.

*) Գոտմեց Քերէ գիւղում Մանուկ Սարգսեան անգրագէտ գիւղացին
1910 թ. յուլիսի 21-ին:

էն ինչ կռապաշտ թագաւորն էր, կռուքյ կը պաշտէր: Ամամ էդ կռապաշտ թագաւոր, ինչ որ ի. պառաւմ դրեր էր առջև աղչկան, ինոր խաց կիտէր, ջուր կիտէր, խզմած կանէր: Էտա թագաւորը էտա աղջկանը չէր մօտենայ, ամա ինատու էր տարեւ Մէկ օրմ՝ աղջիկը, վարդապետը, էտա պառաւը մէյտեղ կնացին սարեր, վէր աղպրներաց ման կուզային. աղջիկն ասաց պառոււն. Մէյ թասմ ջուր պե էտա աղպրից խմեմ: Պառաւը թասմ ջուր իտուր խմաւ: Ասաց՝ մէկ էլ տու, որ էդա ջուր խմաւ՝ էդ աղջիկն էլաւ տղով: Էկաւ ամիսմ էրկու միաց, պառաւը իրիշկաւ աղջկայ փորը օրէ օր կը ջոջանայ. կնաց կռապաշտ թագաւորուն ասաց. Թագաւոր, տիւ էսա աղջկայ մօտէն խաբմը ես. օրէ օր էսա աղջկայ փորը կը ջոջանայ: Ասաց՝ ես խաբմը չիմ, մուղեաթ կաց վէրէն, ջուր մէ- խենյք ինչիս կէշի: Պառաւն էլ մուղեաթ միաց չիւմ ինն ամիս: Էդա աղջիկը էրկու խատ լաճ իպեւ Կանչեց ուր վարդապետն իպեւ, տարաւ ժամ. էդա լաճերը կնքեց, ջոջ ախպօր անունը իտիւր Սանասար, պստիկ աղպօր անունը իտիւր Բաղդասար. իպեւ տուն կը շախէր: Էդա լաճերը օրէ օր կը ջոջանին. մէջ չորս խինյդ տար- ւան էլան մէյ-մէկ ջոջ մարդմ:

Էդա կռապաշտ թագաւորու կռուքեյրը կը կանչեն թէ, էդա լաճերը պե, մեր առջև մատղի: Էտ էլ էլաւ մարդ յօղօրկեց մօտ էն աղջիկ, ասաց՝ քեռ լաճերը պեր մօտ մեր կռուքեյր մատղենք: Աղջիկն էլ ասաց Սանասարին՝ Սանասար, քնա մօտ թա- գաւոր, ասս, մե երեյք օր՝ օր տուր նոր մե տար մատղի: Ասաց՝ դէ հայդէ, ձե իրեյք օր օր տուի: Խոյքն էլ էլան էկան մօտ իրենց մէր:

Մէրն ասաց՝ տղայ, ի՞նչ ասաց ձե: Ասաց՝ իրեյք օր մե օր իտուր: Մէրն ասաց՝ թէ որ ըսկուս ի (այդպէս է) էլէյք, կնա- ցեյք Աղթամար, ձեր քեռու տուն: Տղէյնբը էլան, կնացին: Կնացին չիւմ ծովու պէրան. կնացին կայնան ծովու պերան. ծո- վը պացվաւ, էլաւ ճամբախ, Սանասարն ի դարկ (խփեց) մէջ ջը- րուն, կնաց: Բաղդասար իրիշկաց, տէսաւ, ինչոր ախպէր խեղ- դուելու ի, խելք կնաց, ինգէաւ էն տեղ, ամա Սանասարը կնաց մօտ ուր քեյոխ, Աղթամար: Քեյոխնը տեսաւ որ Սանասարը իկեր ի, ասաց՝ խէր էնի, ինչի՞ հս իկե: Ասաց. Քեյոխ, հալ կըսէն քեյ ասեմ, մե կըմորթի առջև կռքերաց, կանի մատաղ: Ասաց՝ առա քեյ խաչ պատարագին, թրի կէծակին, խանչալ նէրըլին, քու- ոիկ ջալալին: Էն էլ խէծաւ, էկաւ: Էկաւ տէսաւ որ, ուր ախպօր խելք կնացեր ի, ինգեյ էտա տեղ: Կանչեց, ասաց՝ Բաղդասար, քեյ ի՞նչ ի էլե. քիչմ ջուր պիրեց, իրեպը սրսկեց, էլաւ վեր: Ա- սաց. Ախպէր, վէր էլի, ինգեր իր էսա տեղ: Ասաց՝ Տնաւեր. ես ասի

ծովը քեյ խեղդեր էր: Ասաց. Ծօ տնաւեր, ես կնացի քեյոռու տուն
էկաւ էլան, էկան մօտ իրանց մէր: Մէրն ասաց. Կնացիք մօտ
քեյոին, էկա՞յք: Ասին՝ խա, ասաց՝ Խնչ ասաց քեյոին: Ասաց՝
խաչ պատարագիյն իտուր, թուրն կէծակին, խանչալ նիհրը-
լին, քուտիկ ջալալին: Մէկէլ առաւիտուն էլան՝ կնացին մօտ
թաղաւոր: Ասաց. թաղաւոր, դէ մե տնր մատղի առջև քեո կուռ-
քեյրաց: Թաղաւորը առեց, կնաց. դէլ հալա լաճեր զանչ ին՝ կըռ-
քեյրն ասին՝ թէ էղա լաճերը մի պիւրե. խերիք ի, մե դապուլ ի
սու, տնր: Ասին, չէ մե տի տանես մօտ: Որ տարաւ մօտ, խաչի
զօրութիւնից, կրակ պունեց, կռքեյր վառվան. էնդուր որ կռա-
պաշտ թաղաւորը իթող, էկաւ, ուր մարդիկ ժողվեց, ասաց՝ թէ
էկէյք թաղալիւրմ անեյնք, էսա լաճեր մե բիթիւն տի սպաննն,
րէօշ պան ի, ասաց հապալ Խնչ անեյնք: Ասաց՝ պիւրեյնք Սանասա-
րը յօղօրկեյնք Մըսըր, թող խարաջ ժողվի. մեյնք Բաղդասարը
ըստեղ սպանեյնք, թէ չէ մեյնք չենք կանայ վէր ինոնց: Մար-
դըմ օղօրկեց Սանասարն իպե, ասաց՝ Սանասար, կիտե՞ս քեյ Խն-
չի հմ կանչե: Ասաց. Չէ, վալլահ: Քեյ տի յօղօրկեմ Մսըր խա-
րաջ ժողվես: Դօրիս դարձաւ, էկաւ տուն, Մէրն ասաց. Քեյ Խն-
չի էր կանչե, էն անաստուած թաղաւոր: Ասաց. Մարէ, ձի կասի
կնա Մսըր, խարաջ ժողուի: Մնաց չիւր առաւիտուն, էրթալու
ժամանակ ասաց. Սանասար, կնա քեո ախպօր կանչի, կեա ըս-
տեղ: Կնաց ախպէրն առեց իպե մօ մէր (մօր մօտ): Մէրն էլ է-
լաւ մատնիկմ իտուր Սանասարին, մէկն իտուր Բաղդասարին,
ասաց. Մտուցէյք ձեր մատ: Մտուցին իրենց մատ: Ասաց. Դէ,
տարէյք ձեր մատնկներ փոխէյք: Փոխեցին: Ասաց. Սանասար՝ տիւ
կերթաս Մսըր, օր իրեյք դան կերիշկասս վէր քեո ախպօր մատ-
նկին, խեո որ ինոր ալը սիւցեք ի, կիտցած էնես, որ էնիկ
նեղ տեղն ի, որ տեղ որ էլնես էնդուց դաննաս: Ասաց. Բաղդա-
սար, տիւն էլ կըմնաս էստեղ. տիւն էլ օր իրեյք դան իրիշկաս
վէր քեո ախպօր մատնկին, խեո որ ինոր ալը սիւցեք ի, տիւ
էլ դօր կէնիս, կէրթաս քեո ախպօր խասնես: Կիտցած էլնիս քեո
ախպէր նեղ վիճակի մէջ ի:

Խնչ Սանասարն էր, էլաւ, կնաց Մսըրայ դիւս, ինչ Բաղդա-
սարն էր՝ մնաց ուր մօր մօտ: Խեո որ Սանասար կնաց էն մէկէլ
օր կռապաշտները էկան, Բաղդասարն առին կնացին Բալաբուկայ
սարեր, հօթն տարուայ թթու արօղ գիշին կապեցին վէրէն,
խեղք կնաց. ինկեաւ էտա տեղ. առին գիւրգերը ինկեան վէրէն
էկան ինի: Սանասարն էլ, Մսրայ ճամբախ որ կէրթեր, իրիշկաց
որ ուր ախպօրը ալը սիւցեք ի. էտա տիւցէն դարձաւ իր տուն.
ասաց. Մարէ, ձւր է իմ ախպէր: Ասաց. Որդի, էն օրվէ ինչ տիւ

կնացեր ես. Բաղդասարը տարած ի Բալաքուկայ սարեր. սպանած են, չեմ գիտե. Թողած են չեմ գիտե: Քշեց, կնոց Բալաքուկայ սարեր, տեսաւ որ ախպէր կտան յառջև գիւղի, կանչեց, ասաց. Բաղդասար, էլի վեր, քեյ ինչի էլի, տնաւեր: Ասաց. ես քջներ ի: Ասաց. Տիւ խօրօտ իր քջնե, վալլահ, ես որ դէօր մէլ որ չխաանի, քեյ խօրօտ քիւն շանց կիտին: Ասաց. Ինչ էլի: Ասաց. կռապաշտ-նեը, քեյ կսպանին, Ինչ էլի: Մէ դիւ Բաղդասարը էլաւ վեր, ասաց. Սանասար, տիւ խոռոմի, ես գերնդեմ էտա կռապաշտի երկիր ըսկուն կտրեցին սրով, նա մարդ, նա կնիկ, նա տղայ չթողին, էկան ուրինց մէրն առին վարդապետի խեւ կնացին:

Կնացին ուրիշ երկիրմ. մէյ չօլ դաշտմ՝ ըռաստ իրի ինոնց, ասաց. Ահա մեր տունը շինենյք ըստեղ: Էլան ուրենց տունը շինեցին: Էն քեարն ինչ Բաղդասար կըպիրէր, չէր կանայ վէրուցի: Ասաց. Որ ըսկուն ի տիւ քեո կողին շինի, ես էլ իմ կողին կըշինեմ: Դօրիս էն ուր կողքին շինեց, էն ուր: Շինեցին, պրծան, բաղան քաշեցին տան պիւլոր, դարգեախ գրին վէր դռան: Սանասարն ասաց. Բաղդասար, կնա վէր ճամբխին, որ մարդ ինչ կըտեսնաս՝ պէ, Թող մեր տանը անուն դնի: Բաղդասարը էլաւ, կնաց մէյ խալիւտրմ ռաստ իրե, առեց, էկաւ: Ասաց. Մեր տան անուն դիր: Պալտրն էլ, առաւօտէ չիւմ կէսօրին, ջորով ինոնց տան պիւլոր ֆռաց, ասաց. Վախ էսա սասուն քեարերը ինչխ էք դրե վէր իրերաց: Ասաց՝ որ ըսկուն ի, մեր տան անունը մնաց Սասմայ տուն: Իրենյք նստան էդա տեղ, օրն իրեք դան, ինչ մէրն էր, կէրթէր ժամ, ինչ ճժերն ին՝ մօտ վարդապետ տաս կառնին, իրիկունը մէ մէկ կերթէր, ուր տեղ կըքնէր:

Օրմ Պղնձէ քեաղքիյ Թագաւորու աղջիկը, անունը Չմշկիկ Սօլթան էր, ռամդար էր, ռամ կըթալէր. ռամ էթալ վէր Սանասարի քեօշկին: Գիյրմ գյրեց, իդուր ուր խաւքին ասաց. Էսա Թուղթ տանես, Թալես Սանասարի յօդէն, մէջ Թղթին գյրեր էր, Սանասար, էսա Թուղթը իրիկուն կը խառնի՝ առաւտուն գեաս, առաւտուն կը խառնի իրիկուն գեաս: Պաւքն էլ Թուղթն առեց կնաց, տարաւ որ Թալէր Սանասարի յօդէն, չըգիտցաւ, իթալ Բաղդասարի յօդէն: Բաղդասարը առաւտուն էլաւ, իրիշկաց, կըխի (կըտեսնայ) Թէ Թուղթմ կայ վէր ուր տեղաց:

Թուղթն իպաց, կարդաց. Թէ Չմշկիկ Սօլթան գյրեր ի շատ բարև Սանասարին, էսա Թուղթը խեւ որ կառնես, գեաս ձի տանի: Բաղդասարը ասաց. Վայ, իմ ախպէր բիլա ձի (առանձ ինձի) կնիկ կուղի. ես ես տի մնամ սաղ, ես էն: Առաւտուն մտաւ ուր յօդէն, չէլաւ տիւս, մնաց չիւր կէսօրին, վարդապետն ասաց. Սանասար, ուր է Բաղդասար չէկաւ: Էլան կնացին մօտ Բաղդասար: Բաղդասարը նս էկաւ, նս էլ կըզրուցի, իրենյք օր ինչխ որ

արին, նա՛ն ձէն խոռու Ասին. թէ առ էսա թղթին վրայ գլրի, մէ-
խեմ քեռ դարդն ինչ ի:

Թուղթն առեց գլրեց, ասաց՝ ես ես տի մնամ սաղ, ես իմ
ախպէր: Մէրն էլ ասաց. Սանասար, դէ էլէք էնա տեղ, քիչմ
թռանայ արէյք, էկէյք: Դօրիս ինչ Սանասարն էր՝ թռանով կը
զանէր, ինչ Բաղդասարն էր, սպանելու կըզանէր: Դօրիս Սանա-
սարն ասաց՝ տօ էսա զանելով ձի սպանեց. մէ կայնի՛ ես մէկ
խատ զանեմ: Մէկ խեռ իզար, Բաղդասարի խելք կնաց: Մէրն
իրիշկաց. չէ, Բաղդասարը մեռաւ. անիծեծ Սանասարին, ասաց՝
քեռ ոտներն թուլ ընկնէր, քեռ ձեռներն էլ թոլ էլնէր, քեռ աչ-
քերն էլ կոր էլնէր, որ տիւ չըզանէր իմ գեառուն: Դօրիս Սանա-
սարի ձեռներն էլ թիւլցաւ, ոտներն էլ թիւլցաւ, աչքերն էլ կուր-
ցաւ. քիչմ մնաց, Բաղդասարի խելքն էկաւ գլլօխ. իրիշկաց, տէ-
սաւ որ ախպէր գեօտացէ, ընգեյր էն տեղ:

Ասաց՝ ախպէր, քեյ ի՞նչ էլաւ. ասաց՝ ինչ քեյ զանկի, մեր
մէրը ձի անիծեց, ես կուրցայ:

Մէրը տեսաւ որ էրկու ախպէրը խեռ իրար կըզրուցէին.
էլմ էլ օխնեց, ասաց՝ թող ոտքերը ժրի իմ գեառուն, թող
ձեռքերը ժրի իմ գեառուն, թող աչքերն ժրեն իմ գեառուն: Ուտ-
քեյն էլ, ձեռքերն էլ, աչքեյն էլ ժրան-էլան խտրաց էկան:
Նորէն ասին Բաղդասար՝ քեռ դարդը ի՞նչ էր. էտա թուղթը ի՞թալ
սոջն վարդապետին, վարդապետը կարդաց, հալ, կըսէրը էսպէս.
ասաց՝ Աստուած քեռ տուն աւերի. ես իրիկուն քեռ մօտէն կնացի,
քյնայ, առաւտուն էլ շոտ էկայ մօտ քեյ, ինչ շոտ ես կնացի
Պղնձէ քեաղաք, էն աղջիկը տեսայ, դարձայ, էկայ էսա տեղ,
հալա չէր լուէ: Ասաց՝ վճով գիտի էն ի՞նչ աղջիկ ի. հա թող ուր
խամար գէյր գըյրի, ես նա կէրթամ նա պան: Ձէ, ասաց ախպէր,
տիւ առաւտուն որ շոտ էլնես, էրթաս, որ չէրթաս, կասեն որ
տիւ վախեցար: Սանասարը ուր ձինը քեաշեց տիւս, խօրօտ թի-
մարմ խոռը. թամփն իղիբ վերէն, իր գիւրզն առեց, խեծաւ, կաստ
Պղնձէ քեաղաքն արաւ: Թէ տարիմ, թէ ամիսմ ճամբախ կնաց,
կնաց մէ երկիրմ էլաւ տիւս: Տէսաւ մէկ զօռպայ տռալմ պառկեր
ի ջրի պէրան, կըկանչի կասի. Եաման ծարաւ եմ: Պօշապայ
գեյտն կապած պէրան դէլ ան կըպօռա, կասի, ես ծարաւ եմ: Եա-
ման խասէյք: Չիս կէլնեմ երկիր աւերեմ, պիթուն քեաշեմ սուր:
Սանասար ռահմով էր, ինոր ձէն չիտուր, ի՞թող ընցաւ, կնաց:
Շատ քիչ Աստուած կիտի, տէսաւ մէկ տռալմ էլ (էնտեղ) պառկեր ի,
եօթ խատ ֆռոն թային արած, կըթխեն, էն կուտի, կասի. Եա-

ման, աչկէյք, որտեղ կտոր-մտոր խաց կայ, պիւրէյք, չէ չիս կել-
նեմ աշխար կաւիւրեմ:

Սանասարը ասաց, որ Աստուած քեռ տունն աւերի. ֆախկիր
ֆուկարէն, անօթի, սօված մեռաւ, էսա գլորօղ տարած աշխար դաւ-
թի, դէլ կասի կտոր-մտոր կայ, պիւրէյք: Էդա դուցէն էլ քշեց,
կնաց: Շատ կնաց, քիչ կնաց. էն էլ Աստուած կիտի, տէսաւ մէկ
տուալմ էլ պառկե թէմուզի (յուլիս ամիս) շուկիւն կըտողայ: 40
խառ զօմշու կաշի քեաշած վէրէն, դէլ կասի, եաման, ես ցրտու
մեռայ, էծու մէծու կաշի կայ, պիւրէյք, քեաշէք վէր ձի, չիս կել-
նեմ աշխարմ կաւիւրեմ:

Սանասարը ասաց. Հայ Աստուած քեռ տունը աւերի. ուրնչ-
պար, շվան, կալան պէօպիկ, անչարուխ մեռան, դէլ էսա կասի,
էծու մէծու կաշի կայ, պիւրէյք: Էդա տիւց էլ էլաւ կնաց թէ տա-
րիմ՝ թէ ամիսմ՝ թէ օրմ՝ քշեց կնաց երկիրմ էլաւ տիւս: Տէսաւ
որ հարիւր խառ մարդ գեօ էդա տեղ կայնած են. թախումմ
սիվտկայ մուրուս, մէկը կարմրամուրուս, մէկը դեղնամուրուս,
ասաց. Պարև ձե դեղնամուրուս, սիվտկամուրուս, կարմրամուրուս
մարդեր: Ասին՝ Աստծու պարին, խաղար պարով, կանաչ կտրիճ
ջէշ. վախ էսա խաւքմ կայ, կուգեայ կըկանչի, տիւ կլնես կար-
մըրամուրուս, մէկ էլ օր՝ դեղնամուրուս, մէկ էլ օր սիվտկամու-
րուս, կուկեաս մեր չափին կըխասնես:

Ասաց. Դեալօ (այ մարդիկ) էսա ճր քեաղաքն ի: Ասին. Պղնձէ քեա-
ղաքն ի: Աստուած, ասաց, իսոր տուռ, իսոր տնրդեախ ճր տեղէն ի
կմտնեն ներս, կէլնեն տիւս, իսկի կէրէվմայ: Ասացին. Մենք էլ
չհնք կիտե, թէ կանաս, բադանից մտի ներս:

Սանասարն էր, մէկ տիւր ուր ձինը քեաշեց, էդ էրկու աւուր
ճամբախ կնաց. մէկ տիւր էլ քշեց իրե ուր ձին խէծաւ, անուն Աստծուն
արաց, զանգիւմ իթալ ուր ձիուն, թռաւ, բաղան ընցաւ, էն իտ-
վանց իրե քեաղքի մէջ ուր ձիու գլխի պոնեց մէջ քեաղքին
կան իրե. ասաց՝ Տէր Աստուած, կիդի, կան իրե, կնաց խանջում տուռ, բարև
իտու, ասաց՝ խանջի, տեղմ կա էսա գիշեր կօնախ էլնեմ: Ասաց՝
խա, քլորով պանմ ի, ինչու. չէ: Պանջին էլ տեղմ շանց իտու: Սա-
նասար ուր ձին քեաշեց էնտեղ. ինքն էլ կնաց ուր հօտէն նստաւ
չուր հէվարին (երեկոյ): Իրիկունը խանջին ուր կերակուր պերաւ,
կէրաւ. տի պարկէր, տէսաւ որ, քեաղայք քեաղքով, ուրենց տան
ճրագները ընցուցին: Էլմէլ քեաղայք լոս էր: Սանասարն ասաց.
Պանջի, էսա ինչ լոս ի. ճրագ չկայ, պան չկայ, մունջ լոս ի կտայ:
Պանջին ասաց. Տօ ես կիտնամ որ էսա վախկոտ տղմ ի, ձորի
մէջ կըքնի, ջոջ էրաղներ կըտիսնայ, քու պէտքն ինչ ի, քեռ խաց

կէյ, քեռ ջուր խմի, կնայ պառկի չուր առաւտուն, էլի ջայնմի կնա՝ Սանասարն էր՝ էլաւ մէկ սիլէմ կպուց մըջ խանջու հերիսին, խէտ իզար խանջու վիզ քէթրվաւ. ասաց՝ թէ ասա՝ չիօ քե կըսպանեմ: Պանջին ասաց. Աստծու սիրուն, իմ վիզ շիտկի, կասեմ: Սիլէմ քաշեց էն մէկ էլ յերես՝ վիզ շիտկվաւ. Ասաց. Դէ ասա հա, աչքերդ կը խանեմ: Ասաց. Կասեմ, կասեմ, Ասաց. Սանասար, էսա մեր թագաւորի աղջիկն ի—Շմշկիկ Սօլթանի էյ, ասաց. էս թագաւորի եօլ կանոն ուսուլ նիզամ, ինչ գոյն ի. մարդ թնչիս էտա աղջիկ չուզի, իտոր տնա. ինչ տանի, տնա մօտ ինուր խէր. տարմօտ ինոր մէր. ախր թնչ կայ դու ձի մէկ մէկ տը պատմիս՝ չիօ քե կսպանեմ:

Ասաց. Զանքմ, նա կնա մօտ խէր, նա կնա մօտ մէր, աղջիկը ուր գլխու ի, ինոր շարթ (պայման) կայ, որ կատարեցիր՝ չիօ կառնես: Է՛, ասաց՝ խանջի, ինոր շարթն թնչ ի. Ասաց՝ խօրօտ ջնէլ, ինոր շարթն, ինոր գիւրզն ի, որ գեօ բերթի տակ, 360 կիտըր կը գեայ: Ով անուն Աստուծու անի, էտա գիւրզ թալի ուր ձեռքով, խանի բերթի գլօխ, էնդուցէն թողնի հա մըրի մօտ, ինոր ոսկի մատնիկ գեօ մըրի գլօխ, մարդ չկանայ չիօ էնի ինոր գլօխ: Էդա մարդուն ասաց՝ կտրիճ ձիմ տի էնի, որ զանկիւմ զանի, էնի էտա մատնիկ պրի. էտա դիւցէն թողնի, էրթայ բերթի մօտ, էլմէլ զանգիւն զանի ձիուն էնի բերթի գլօխ, էտա գիւրզ սալամիշ անի, զանի քաղաքի մէջ, էտա գիւրզու քնառուց թագաւորու աղջկայ քեօշկի փէնջարի փարդէք, որ գոմշու կաշի են, տի կտրեն ինեն մէջ քնաղաքին: Աղջիկը ըսկուն խօրօտի, որ ինոր լիս տի զանի մէջ քնաղաքին, խալիւր տի շըշկունեն, տի ասեն տօ, ջանքմ էսա թնչ լոս ի. Դասմ՝ տի ասեն, լուսնակ ի, դասմ տի ասեն՝ արեն ի պոե, մենյք չենյք ակխե (արթնացէ), դասմ էլ տի ասեն կէծակ ի, ըսկուն լիս կտայ, դասմ էլ տի ասեն, չէ, ոլլա էսա մեր թագաւորու աղջկայ փէնջարի կաշիքն ի, փրթե, ինգե, ինոր խօրօտկութնի լուսն ի զարկե մէջ քնաղաքին, էն մարդն էլ տի թողնի գեա, ուր տեղ քնի:

Առատուն՝ թագաւորու աղջիկ տի էնի դալալ տա կանչել, տի ասի, էսա մարդ ձվ ի, ով ի արեր, պրեէյք, հս էն մարդը տի առնեմ:

Դօրիսվան տիւ էլ կնա, ասա, հս եմ արեւ էն էլ առաւտուն էլաւ, քշեց կնաց ուր ձինը տիւս քնաշեց, ասաց խանջուն, դէ էլի կնայ քեռ տեղ, քնի. խաւցումմ գեօ քեզնից կանեմ, մա քեյ ինչ եմ արեր, խանջին իթող կնաց:

Սանասարը խէծաւ ձինը, դողրու քշեց, կնաց բերթի տակ, տէսաւ որ անդրթմանց գիւրզ գեօ բերթի տակ, էտա գիւրզ, ա-

նուն Աստծու արաց, էթալ, իխան բերթի գըյլօխ. շոտմ տառացաւ, խասաւ, մերբի տակ, իրիշկաց վեր, ինչ տիսնայ, մերբի ծէր չէրէվայ. ծէրմ գեօ գէյախն, մէյ գեօ էրկիխնք, Մէկ տիւր անուն Աստծու արած, գանգիւմ իթալ, ձինը թռաւ, գեաղմ էլ պանցրացաւ վեր մերբին, մատնիկ առեց, իջաւ, գանգիւմ իգան, թռաւ բերթի գյլօխ, էտա 360 կտրանոց գիւրդ վէրուց, մէկ ձեռնով իթալ, Խոռը քեամուց, թագաւորու աղջկայ փէնջարի կաշիք կըտրան, ինգեան, Խոռը լոս իգար մէջ քեաղքիյն: Սանասարն էլ իթող գնաց ուր տեղ, թահնայ պառկաւ, քյնաւ Առաւտղն էր, հանքեաշ աղխաւ, էլաւ վեր. թագաւոր դալալ խոռ կանչել, ասաց՝ ով արե, թող կեա, իմ աղջիկ տամ ինոր: Հարքեաշ կը վազէր, էն կասէր ես եմ արե, էն կասէր՝ ես: Ըստրուս դալալ խոռ կանչել ասաց՝ էլ մարդ չմնացե, թող գեա. ոլլա մէկմ ասաց՝ մէկ մարդ ի մնացե էն էլ գեօ խանջու խան պառկեր ի:

Կնացին կանչիցին, պիրին, ասաց՝ խան, ես եմ արե: Ասաց՝ աղէկ, դէ ասա դէ ինչիս ես արե: Ասաց՝ ես կնացի մերբի գըլխուց մատնիկն առեցի, թէ որ չես աւատայ, գյսկօ (ահաւասիկ) մօտ ձիկ, էնտեղից էկայ, կնացի բերթի տակ, ձեր կտրանոց գիւրդ էն տեղն էր. առի, մէկ ձեռնով սալլամիշ արի, թալի բերթի գյլօխ, թռայ, էլայ էն տեղից թալի տակ: Խոռը քեամուց քեօ փէնջարի կաշիք կտրան, ինկան տակ: Թողեցի էկայ, գնացի իմ տեղ:

Թագաւորն ասաց՝ որ ըսկուն ի, արբի մէկ էլ իմ առջև էտա գիւրդ թալ, գեօ էլի բերթի գյլօխ, որ ես աւատամ: Սանասարն էլաւ կնաց բերթի տակ, անուն Աստծուն արաց, էտա գիւրդ էթալ, կնաց չուր բերթի գյլօխ, էյ ասաց՝ աւատացի, որ տիւ ես արե, ասաց՝ կանաչ կտրիճ ջնէլ, էյ ալա ասաց ձի, շարթմ էլ կայ պիտի անես, որ ես քեյ առնեմ:

Զի 40 Փէյրըզ փայլէվան կայ, ինոնց խեօ գիւլաշ (գօտեմարտ) տի պռնես, կոխես, որ ես քեյ առնեմ: Ասաց՝ տիւ մէկ մէկ տի թօնես, թէ բիթուն մէկ տեղ: Ասաց, Զէ՛ մէկ մէկ դի թօնեմ: Աֆանդըմ, առաւտուն էլան վեր, ինոյնք մէկ-մէկ էկան, գիւլաշ կըպռնի... մինյք էրթանք Սասմայ երկիր վէր Բաղտասարին...

Բաղտասարն էր սռաւտուն քնուց վեր էլաւ, որ լվացվէր, ուր ախպօր մատնիկը ուր մատն էր, տեպաւ որ սիվցեր էր, ասաց՝ Մարէ, կտորմ խաց պիրէք ուտեմ. իմ ախպէրը նեղ տեղ ի:

Աֆանդըմ, դիրմ էլաւ քշեց, կնաց. թէ օրմ կնաց, թէ տարիմ, Աստուած կիտի: Եր ձինը խէծաւ, կնաց էլմէլ մօտեցաւ էն տալիքն՝ որ ջիւր կըխմէր, չէր խմեր կը պռնէր, եմման պուտմ

չիւր կնայ՝ կապէյք կեայ, Ասաց. Տօ հարքաշի ցանքեր չորցաւ, տիւ չիւր կուզես:

Համան թուրմ սրպեց վէր տռալու վզին, կտրեց: Էթալ էնտեղ, ասաց՝ դէ առ քեյ ջուր, էնդուցը էլ իթող կնաց, շատ քիչ, Աստուած կիտի, տէսաւ էդա տեղ մէ տռալմ պառկեր ի, որ ֆոռն կ'պանի ինոր ձեռ չի տայ. դէլ'իւր պոռայ կասի, եաման, աչկէք կուտ մուտ կան, պիրէյք ուտեմ:

Բաղտասարն էր, թուրմ քեաշեց վէր վզին, ասաց՝ հարքեաշ անօթի, ծարաւ մեռաւ, տիւ կուտ մուտ կըժողվես: Էդա տեղից էլ իթող կնաց ժամանակմ: Կնաց խասաւ տեղմ տէսաւ տռալմ էլ պառկեր ի, 40 կօմշի կաշի քեաշե վէր ուր կը դողայ, ճֆ ճֆ կանի, կասի ցառու մեռայ, Աստծու սիրուն էծու մէծու կաշի կան, պիրէյք: Թուրմ էլ քեաշեց վէր ինոր վզին, ասաց՝ հարքեաշ պօպիկ մոռաւ, տիւ էծու մէծու կաշի էլ կուզես: Էնտեղից էլ իթող կնաց մէ երկիրմ, տէսաւ բէօլիւկմ (խումբ) մարդ, կայնած էնտեղ, կարմրամորուս, սիւտկամորուս, դեղնամորուս, Ասաց՝ պարե ձե, կարմրամորուս, սիւտկամորուս, դեղնամորուս մարդեր: Ասին. Աստծու բարին, խաղար պարով էկար, կանաչ կտրիճ ջնէլ, վանդ էսա կեախ, խալքմ կայ, կիզեայ կը կանչի, տիւ էլ մեր թարաֆէն կը խասնես: Դեալօ, ասաց՝ Ֆլան օր, Ֆլան գիյշեր, մարդմ էկաւ ըստեղ, ձիաւոր էր, տիւ չի տիսե: Ասաց՝ ոլա էսա մարդը ինչ տիւ կասես՝ էկաւ ըստեղ, ինոր ձինը քեանէլ էր, զանգիւմ իզար, ընցաւ մէջ քեաղքին, չիւմ էսօր կէսօրին էլ ինոր գիւրդի ձէն ֆիւռ կուզէր, ալա կէսօրնովես չրմ կիտէ մէկ տիր ընդուցէն պոռաց, ասաց՝ Սանասար: Սանասարը ինոր ձինը լսաւ, ասաց՝ հա իմ ախպէրն իկեր ի, չկանայ ընցնի:

Դօրիս Սանասարը գիւրդմ էթալ, մէկ մահլա (թաղ) բաղանը ծակեց, ճամբախ էլաւ:

Բաղտասարը խասաւ, գիւրդ պիտի առնէր, չի կարցաւ, կանչեց ասաց՝ էյ կարմրամորուս, սպիտակամորուս, դեղնամորուս մարդեր, էկէյք էսա գիւրդ վերցրէք, դրէյք վէր իմ ձիու քեամկին: Էկան էլան մէկ դէ դէ դէ, ոլա ճորով վերուցին դրին վէր ձիու քեամակին: Առեց, քեց կնաց մօտ ուր ախպէր, չիւմ խասաւ մօտ Սանասար. մահլէմ աւերեց, արունը էլաւ լէշեր կը տանէր: Ասաց. Սանասար, մէկ կաց, տիւ կէրնդի, ես խոռոմեմ: Արիցին որ էտա քեաղայք խողին խաւասար:

Կնացին թազաւորի աղջիկ առին, քէլէցին. կնացին մօտ էտա դեղնամորուս, կարմրամորուս, սիւտկամորուս մարդեր: Պարե ձե, կարմրամորուս, դեղնամորուս, սիւտկամորուս մարդեր: Ոյ, ասին՝ Աստծու պարին, կանաչ կտրիճ ջնէլներ, թէ տիւք սաղ սէլամ էլ մէլ տառցայք, էկայք, խէրիքիյ. տիւք էլ, ասին Սանասար

Բաղտասար, տիւք էլ էսա աղջկայ խամար ենք իկե, բիւթիւն էլ Թազաւորի զաւակ էք, էկէյք էս տեղ կոխ անենյք, ես Աստուած իտու ձի, իտու ձե: Ասին՝ չէ, պնպարայք (շնորհաւոր) էլնի ձե. սալ քնյի պապաթ, տար, Աստուած պնպարաք անի քնյ:

Մէնակ քեզնից կը խնդրենյք, ու էդա աղջկան ասես, որ մե դարցուցի էն գեոնից, ինչ գեոնով որ ըստեղ իկերենյք: Աղջիկն էր, սէյրին վէրուց ինոնց վրէյտերաց. ինոյնք մէ մէկ իր գեոն առին կնացին: Էլան առին կնացին Սասմայ երկիր: Սանասարը Բաղտասարին ասաց՝ իսոր խամար էր որ սկում կասէր աղպօր մօտէն կոխ կուգեմ. առգեյ խամար, խալալ սրտով: Դէրուս պիրին պսակեցին վէր Բաղտասարին: Սանասարն էլ ժամանակմ էլ մնաց, ըսկուն մնաց: Ինչ Սանասարն էր մնաց արեւելք, էլաւ Թազաւոր: Ինչ Բաղտասարն էր՝ կնաց արեւմուտք:

Դաննայք վէր Սանասարին, ինոր լաճմ էլաւ, անունն իտի Առիւծաձև Մհեր: Որ Մհերը էլաւ մեծացաւ՝ Սանասարը մեռաւ: Մհեր ջոջացաւ, պսակաւ: Մհերն էլ մէկ ժամանակ մնաց. Մհեր էլ ինչ կանէր, դայիմ՝ կհէր Սև սար, Մարայ սարեր նէճիր կանէր: Դօրիսման Մհերի կնիկն ասաց Մհերին, դէ, կերթաս Մարա սար, Մարա Մէլիքի կնիկ կուգեայ էստեղ, չեղնեմ չիմանամ ինոր խեռ խառվես: Մենյք ռամտար ցեղ ենք, հըմէն պան կիմանամ: Իսկ Մարա Մէլիք ուր կնկայն կասէր, կնա մեր սարեր խեռ Մհերին խառուի, ինոր ջընս զմխմ (ուժեղ) ի, պալքի մե ինոր պէս կտրիճ լաճմ էլնի:

Կնիկն էր, էլաւ կնաց սար, ըսկուն արաց չիւմ Մհերի խեռ խառվաւ, իթող էկաւ: Մհերն էլ կնաց ուր երկիր: Տարիմ մնաց Մհերին լաճմ էլաւ, անունն իտի Դաւիթ: Դօրիս չքեաշէց ամիսմ Մհերն էլ ուր կնիկն էլ մեռան:

Մհերը որ Մարա Մէլիքի կնկայն խեռ խառնվեր էր, Մարա Մէլիքը մեռաւ. ինոր հետե լաճմ էլ ինոր էլաւ, անունն դրին էլմ էլ Մէլիք-Մհերից: Դորսվան Մէնով Յօվան, ինոր խօրօխպէր, Աստղիկ պարոն, էկան մէկտեղ, ասին՝ ինչիս անենյք որ էսա ճիժը շախի: Աստղիկ պարոն, Մէնով Յօվանին ասաց. էլի առ կնա Մար, Մարայ Մէլիքի կնկայ մօտ, ինոր խորթ Մհերն ի, ինորն էլ Թող շախի, ինորն էլ, մէ խենյք ինչիս կէլնի: Սէնդվ Յօվանն էր, էլաւ Դաւիթ շլկեց, կնաց մօտ Մարա Մէլիքի կնիկ, ասաց. Մէլիքի կնիկ, վուա Մհերը մեռաւ, իր մէրն էլ խեռ, էսա ինոր ճիժն ի, պերիրեմ որ տիւ շախես: Դօրիս Մէլիքի կնիկ Դաւիթ իթալ ուր ծծեր, արեց չարեց՝ Դաւիթ չը ծծեց: Իպե կաթով, շաքրով էդա տղին ջոջացուց, չիւմ մեծցաւ: Որ Դաւիթ ջոջացաւ, դօրիս Մարա տղէյնեք կը ժողովէր, կէրթէր կը խաղէր: Կը պոնէր

բարդի ծառեր, կըզոռէր, կասէր, տղէյներ էկէյք տընկօզալ խաղցէյք: Ինչ տղէյները կէնին ծառի վըէն, մէ տիւր կը թօղնէր, հըմէն շուռ կառնին գէյտին, որն ինչ կը մէռնէր, որ ինչ թև կը կոտրէր, որն ինչ գլլօխ Դօրիս հմէն օր մարդերը կըլցուին որ Մէլիքի կնկայն կասին, աօ էդա ինչ հէթիմ ի կը շախես, մե մեր ճօէ կտրցուց: Դօրիս Դաւիթ հմէն օր կէրթէր հօլ կը խաղէր, հիւրիկան Մէլիքի կնիկ ասաց՝ Մէլիք, էսա տղէն տար խետ քեյ. քեւադըյցեր գեանգեատ կանեն, կասեն մե տղէ կտրցուց:

Առաւտուն Մէլիք առեց Դաւիթ տարաւ խետ ուր. մէյդնի գլլօխ նստեցուց, ասաց. Տէս, Դաւիթ, տիւ ճիժ ես, չամենս միջ մէյդնին: Դաւիթ նստաւ սարի գլլօխ չիւմ հիրիկուն: Իրիկուան փայտօտի հօլն էր, որ Մարայ Մէլիք տի զանէր, ասաց՝ իրիշկացէք մարդ չէնի յառջև, էսա մէկն ի, զանեմ, էրթամ: Իրիշկացին՝ ճիժմ գեօ նստե ինոր հօլի ալօս:

Տօ ասաց՝ կնացէք, տեսէյք էն հէթիմ վոլ ի, խանէյք վեր, ես գիւրզմ կը զանեմ. տաս խոգի կնացին, արին չարին, չկարցան խանին վեր: Էկան ասին՝ Մէլիք, ոլա Դաւիթն ի, նա կէլնի վեր, նա պան: Տօ ասաց՝ թողէք՝ ես գիւրզմ զանեմ, էն տան ֆուայ խախի ճօէր կսպանի, դեայ ըստայ, կէնի մե թալմ. թողէյք սատկըցուցեմ:

Մարայ Մէլիք գիւրզն իզմը, ինչ իզմը Դաւիթն ուր ձախ թև իտուր առջև, էթալ, հօլը էկաւ երկու ամսվայ ճամբախ, վէր Մարա Մէլիք վէր կնաց:

Իննյնք զըմէն զանմացան, տէսմը Մէլիք, տիւ կասիւր վէր ձի վեր զովմ մարդ չկայ. ինչիսի Մէլիքից էլ սկում իրե, ասաց՝ էյ, ձե ինչ, իմ ախպէր չի. ախըր մեր տնիցն ի, տիւ չէք: Դօրիսվան Դաւիթն էր՝ էտա տեղից էլաւ, փախաւ, կնաց տուն: Ասաց՝ Մարէ, քուրսին դիւր, ես խուանդ եմ: Մէլիք իրե, ասաց՝ Մարէ, հիւր է էն հէթիմ: Ասաց՝ որդի, գեօհան խիվանդ ի, մտե քուրսու տակ, կը դողցուցի: Կը դողցուցի, ասաց՝ խան վեր, ես ինոր կսպանեմ: Տօ որդի, ինչի կսպանես, էն քեյ ինչ ի արե: Տօ ինչիս ինչ ի արե, էն իզար իմ գիւրզ վէր ընցուց, կանգար Մարա մարդերը վէր ձի կըծծղան, աօ մէր մեռնի, հալա էն ճիժ ի:

Ասաց. Խան վեր, տի սպանեմ, չըմ կիտե, չարա չկայ, տի սպանեմ: Ասաց՝ պե Չոպենյք, թէ ինոր խելք պանից չըխասնի, չիօ ճիժ ի, թէ չէ սպանի: Ասաց՝ ինչիս տի Չոպենյք: Ասաց. Թէպսիմ չամիչ, մէկ կըակ դիր առջև, թէ չամիչ կէրաւ, չիօ խելք կըխասնի, թէ կըակ, չիօ չը մէգե: Պերին թէպսիմ կըակ, մէկը չամիչ, դրին առջև, դէրուա էնիկ ձեռ պարզեց որ չամիչ տանէր,

խրիշտականներ ինոր ձեռ պոնեցին, մտուցին մէջ կրակին: Կրակաթաթախ ձեռը տարաւ պէրան, լեզունը իրիցաւ:

Ահա, որդի, ասաց՝ որ ինոր խելք պանի խասնէր, էնիկ կրանկ կուտէր. ինոր խամար էլ անունը դրին թլօլ Դաւիթ:

Ասաց. Ձկիտեմ, մարէ, քեռ խաթրի խամար չլմ սպանե, ալա օրօխկի թող էհա ինոր հրկիր: Մէրն ասաց՝ ալա որդի մէնակ ճիժ ի, ինչխ տօրօխկենք էրթայ: Ասաց. Թօ էրթայ, ես եմ դոնապանները Օղան, Դօղան կըտնեմ խետ: Էլաւ Օղան, Դօղան իտի խետքեր և թամպի արաց, ասաց՝ կըտանէք Պաթմանայ կարմունջ, թալէյք ջուր տանի: Դօրուս Օղան, Դօղան էլան Դաւիթն առին կնացին:

Կնացին Պաթմանայ կարմունջ, որ արին Դաւիթ տի թալին ջուր, Դաւիթն էլ ձեռ էթալ մէկ ինոր թև, մէկ ինոր, պոնեց, ասաց, տե՛ ձե կըսատկըցուցեմ. ինոյնք բախտ թալին, ասին՝ Դաւիթ, տիւ մե մի թալե ջուր, ինչ էրթայնք էն շան խզմաթ անենյք, կուգեանք քեյ խզմաթ կանենյք: Դաւիթը էլաւ առեց Օղան, Դօղան, կնաց Սասում, իտի վեր Սասմայ դռան դարգեապանչի: Ձինքն էր ինչ կանէր, էլմ էլ խետ ճօժեաց կէրթէր պախչէք, բարտի ծառերը կըկօտէր, ճօժերը կըգնէր վէրէն, կըթօնէր չըմէն կըլէցվէն գէյտին. օր խարիւր, օր խաղար կըմհոնէն: Մէնով Յօվան ասաց. Պերէյք ինոր հաղ տէյք: Ինոր հաղ տէին, Դաւիթ մնաց տուն, էն մէկէլ օր, էլմ էլ ժողովեց ճօժեր կնաց պաղչէք, ծառերը կոռեց, ճօժեր իլից վրէն շուռ իտու գէյտին. էլմ էլ էկան վեր Մէնով Յօվանին գանգատ: Մէնով Յօվան ասաց. Պապօ, պերէյք խօլուութեն տայնք Դաւիթին: Պրին Դաւիթն արին խօլիւ:

Դաւիթը ոչխար տարաւ դաշտ, ինչ կանդար աղուէս, լապըզտրակ կէր ժողովեց, իլից մէջ ոչխարին. իրիկուն առեց իպե գեյդ. ասաց՝ էյ գեյդական, էլէյք վեր, մէկ մագիյ կայարերեմ չորս: Դեյդական էկան մօտ Յօվան, ասին՝ մե լազըմ չի. Յօվան ասաց՝ դէ պիրէյք Դաւիթի հաղ ժողուէք, տուէյք: Ժողովեցին տուին, Դաւիթ մնաց տուն: Առաւտուն էլաւ ուր նետ վանեղ առեց կնաց պառուս կորեկի առտի մէջ, լոր կսպանի: Էնտեղէն Մարայ խաբաջ ժողովողները էկեր ին եօթ տարւայ խարաջ կուզին: Էկան պառուս ասին. Պառաւ՝ Դաւիթ քեռ կորեկ պիթուն փռեց գէյտին:

Պառան էլաւ անթերոց իտի վեր թևին, կնաց խասաւ կորեկի առտի մօտ, պոռաց՝ ասաց՝ լմ քեռ կանաչ արև, տիւ ինչ կանես: Դաւիթ ասաց՝ Բնչ ինչ, պառաւ, ախ ասաց՝ պառաւը, եաղլի միս հմ կիրե, քեյ տի օխնի, իմ լեզուն լպտորաց, իշունց

տուի: Ասաց՝ կնա գեօ Մարա Մէլիքի խարաջ ժողովողները էկած ին գեօ ձեր խղենի մէջ կըչափեն: Դաւիթն էր՝ վագեց տեսաւ որ գեօ խղինի մէջ ոսկի կըչափեն: Ասաց՝ տուէք ես կըչափեմ. առեց չափ, շուռ խուռ, ոսկին իլից վէր չափի ոռին: Ասին՝ առ էսա ծուռ հէթիմ ինչ կանի: ասել էր, շոտ համան պոնեց եօթ մարդ, լեզուն էլ քեաշեց իդի վէր ճակտին, մէ մէ ատամ իդար վըէն ասաց՝ կնացէյք Մէլիքին պարեա արէյք:

Դօրսովան ինոնյք էլ էլան թողին կնացին: Պասան Մարա դաշտ: Մէլիք ուր վագիր Կուզպատին նստէր էն: Կուզպատին ասաց՝ Մէլիք, մէ խատ դօլբինդ դիր իրիշկա խեմ, մեր մարդերը չէկան: Մէլիք դօլբինդ խտի իրիշկաց, ասաց՝ ոչա մեր մարդերը ուրախ ուրախ ծծողկտալէն կըգեան: Քիչմ էլ էկան դօրուց, ասեց դօլբինդ իրիշկաց ասաց՝ Մէլիք, մեր մարդեր աշէպ կըգեան, պէրանքտեր մնացեր ի պաց, ցպլինք (լորցունք) պէնից կթափի տակ: Էկան ինչ, լեզուկ կպցած ճակատ, ատամներ զարկած վըէն:

Ասաց՝ էսա մով ի արե, ասին՝ թլօլ Դաւիթ կայ էնտեղ, էննի արե, Կրկին դառնանք վեր Դաւթին: Դաւիթ էլմ էլ կնաց մէջ պառվու կորկէ առտին լոր կզանէր. էլմ էլ էկան պառուռն ասին, Դաւիթ գեօ մէջ քեռ կորկէ առտին լոր կսպանի: Պառաւ վագեց, լավահի արաց, ասաց՝ Դաւիթ, թէ ես մեղք եմ, տնաւեր, կնա Սասմայ սար, գեօ քեռ խօր նէջրատեղ, կաց էնտեղ. տիւ իկերես իմ կորկի մէջ ինչ կայ, էն էլ ասաց՝ քեյ կուցմ ոսկի պառաւ, հաճի խելք սովրեցու:

Դաւիթ կնաց մօտ Մէնուկ Յօվան ասաց. Պօրօխպէր, գէյլի էրթանյք իմ խօր նէճրատեղ, ձի շանց տուր, չխօ քեօ, վիզ կըքեաշեմ տիւս: Էլան կնացին, տէսան զօռպայ բաղամ գետ ինոր խէրը քեաշեր ի, չլին վէրու ոչխար արե, դայիմ կէրթար ինե նէճեր կանէր: Ասաց՝ առ խօրօխպէր, էսմ ի իմ խօր նէճրատեղ (որսարան) պոնի քեյ խամար, մէկէլ ես կըթօղեմ թօղ էրթան: Մարդ որ նէճերը չըլարի տանի Արդօս, Սիփան, պիրի Լվավէր, Գեալոսան, ինչի, մեղք ի էսա իզսիւրներ սպանեմ:

Դօրիս իթող պիթուն կնացին: Բաղանները քակեց, մէկ խատ չմնացին: Դօրիս իրիկուն պառկաւ քյնաւ: Իրեյք դիր քյնաւ, իրեյք տիր տէսաւ լոս էր կաթի վէր ուր խօր գերեզմին: Դօրիս ասաց՝ վէր իլի խօրօխպէր, վեր իլի, էսօր լոս ի կամարի կաթի:

Առաւուռն էլաւ, կնաց, պոնեց՝ լսկում քեառսուն ուսթայ, իրեյք խարիր պանւոր մէջ՝ չիւմ հէվարվան (երեկոյ) Մարութա պանձր Աստուածածին շինեց, կայնըցուց: Իտիր ինե քեառսուն վարդապետ, քեառսուն սարկաւազ, քեառսուն դպիր: Իտոյնք մնացին էնտեղ:

Դաւիթն էր՝ կնաց Օղան, Դօղան իսկ կայնցուց վէր դռան, Մենյօ դառնալիք վէր Մըսրա Մէլիքին:

Մսրա Մէլիքիք էլաւ ազքեար ժողովեց որ ազէյր վէր Դաւիթին կոխու: Կուզպատին ասաց՝ տօ ազքեար ինչ տանի, ես մէնակ կառնեմ իրեյք մարդ, կէրթամ Դաւիթ կսպանեմ, ինոր աշխար կըքեանդեմ կուգեամ: Էլաւ խէծաւ ձին, էկաւ դեխ Դաւիթ, Մարութայ պանցր Ասուածածին:

Էկաւ ճամբախ, մարդմ պոնեց, ականջներ կտրեց իթալ իր ջօպ՝ իրե: Քշեցին էկան վէր Մարութա պանցր Ասուածածնայ դռան: Օղան, Դօղան կանչեցին, ասին՝ էյ եասաղի, տեճը կըգէյք: Ասին՝ տօ մենյօ ձեր տէրն ենք սպանէ, խանին ականջները թալին առջև: Դօրիս Օղան, Դօղան աւատացին, որ ինոնց տէրը սպանուե: Թողին մտան ներս, կտրեցին քեառսուն վարդապետ, քեառսուն դպիր, քեառսունից մէկ պակաս սարկաւայդ մէնակ ֆնաց լէշերաց տակ, չտեսան որ սպանէն: Էլաւ առեց քերօն, բուրվառ, մոմ, գնաց տէսաւ որ՝ Դաւիթ նստե նռան գեյնի կըխմի: Ասաց՝ իմ տէրն ի նստի վէր սօղաթի, կըխմի նռան գեյնին, որ չհաւատայ էսա փիլոնին, վարդապետին: Դաւիթ ասաց՝ խունկն ի պակաս, թէ մոմ, տէք թօ տանի: Սարկաւազ էլմէլ երգեց, ասաց՝ եմ տէրը նստի վէր սօղաթին, կըխմի նռան գեյնին, էկան մեր վայնք կտրեցին, թէ որ չը աւատայ փիլոնի վարդապետին:

Էլմ էլ ասաց Դաւիթ, խունկն ի պակաս թէ մոմ, էլմէլ ասաց՝ իմ տէրը նստի վէր սօղաթին, կըխմի նռան գեյնին, մէկտիւր արնոտ շապիկ էխան, էթալ Դաւիթի պոջև: Դաւիթ գեյնին իթող. էլաւ բարդի ծառմ քեաշեց, ինգեաւ իտեներ: Ինչ քեառսուն մարդն էր սպանեց. հալա Կուզպատինի ձինը ութ ոտնանի էր, թռաւ գեյտ ընցաւ, փախաւ, ալա հախու բէրան քէթըրվաւ, աչքերը շլվաւ Կուզպատինին: Դօրիս կնաց Մսրա ախպրին, կնկտէր տէսան Կուզպատին էկաւ՝ աչքեր շիւ, պէրան քէթը, ձուլինք պէնից կըթափի տակ, ասին՝ ոյ, ոյ, ոյ Կուզպատին շակլապէրան, թէ տիւ կասէր՝ ես կէրթամ Սասուն պերեմ թալան. քեառսուն կօլօտ կնիկ պերեմ էրկայնք աղան, քեառսուն հէրկէն կնիկ պիրեմ ըղտեր պառնան, քեառսուն կնիկ պիրեմ անուն Արմաղան:

Կուզպատին ասաց՝ ես կիցա դաշտեր դուրանին, ես չկիտցա քեարեր կապան, վազ, գեարնան գետեր կըգեան դազանական. ձեր էրկնթերաց ճուճ պլոր կըպերին, արէյք ձե խամար եղ, չորթան: Մսրայ Մէլիքն էր ժողովեց որ էրթայ վէր Դաւիթին կոխու Ամա՝ Դաւիթ էլմէլ իր նետ վ անեղ առեց կնաց պառաւ կորկի մէջ լոր կսպանի:

Էկան պառուհն ասին, պառաւն էլաւ կնաց՝ հայ փոռն լամ քիտ կանաչ արեւ. Դաւիթ ասաց՝ Բնչ. ախ ասաց եաղլի եմ կիրեմ, իմ լեզուն լաղարաց քեյ իշունց տուի:

Դաւիթն ասաց՝ դէ, պառաւ, Թատպիրմ արա, կերթամ Մըսըր կոիւ, չխօ կըգեամ քեռ վիզը կըկտրեմ: Ասաց. Բնչ անեմ. խաչ պատարագին, Թրի կէծակին, խանչալ նէհրլին, քուռիկ ջալալին, պողպատէ կօտիկ (սաղաւարդ) պողպատէ ջգմա, պողպատէ քեանմար կայ: Ասաց՝ Պառաւ, դեճը ի: Ասաց. Կնա քեռ խօրօխպօր մօտ, խարցնի, էն կիտի դեոր ի: Կնաց՝ ասաց խօրօխպէր, հճըր ի եմ խօր խաչ պատարագին, Թրի կէծակին, խանչալ նէհրլին, քուռիկ ջալալին, պողպատէ կօտիկ, պողպատէ ջգմէն, պողպատէ քեանմար:

Ասաց՝ չըմ կիտի դեճը ի: Ասաց՝ չըս կիտեմ, խօրօխպէր, եա ձի շանց կտաս, եա քեզ կսպանեմ, քեռ վիզ կըկտրեմ: Ասաց՝ տղան, չըմ գիտեմ, քեռ խէր լցեմ մըջ տան, էսա քեառուուն տարի ի գեյդի մոխրի կըլցեն վրէն, կէթթան հէրտսից խոտ, հանթ կուտան: Էն էլ էկաւ փողոց խոռ փորել, Թրի կէծակին, խաչ պատարագին, խանչալ նէհրլին, քուռիկ ջալալին, պողպատէ կիւտիկ, պողպատէ ջրգմէն, պողպատէ քեամար էխան տիւս:

Ձինը քեաշեց տիւս, խօրօտ Թիմարմ խոռը, լվաց, Թօռպէն քիլէմ (8 չափ) ցորեն իլից, կախեց վզէն, ինոր մէկ դան մէկ քիլա էր: Էկաւ խօր կուտիկ (սաղաւարդ) խոի գլխօխ, սկում ջոջ էր որ քեառուուն կիտը պամպակ խոի ինե, ջօրօվ էլաւ ինոր գլխով:

Ինոր խօր քեանմար եօթ փաթ (տակ) փաթութեց ինոր մէջք, նոր խասաւ: Զմքմէքն էլ քեառուուն կիտը պամպակ խճեց, ջօրօվ (հազիւ) մտաւ ոտ:

Դօրսվան (յետոյ) կնաց մտաւ ձիու մսուր իլաց: Աստուած ձիուն լեզու խոռ, ասաց՝ տօ, մարդ, ինչ էլմ էլ հինսի ձէն ընկաւ իմ ականջ, էսա քեառուուն տարի էր, որ ես հինսի ձէն չէր լսեմ Բնչ կայ որ կլնս: Դաւիթն ասաց. կէթթամ Մսըր կոիւ: Ասաց՝ կնա, ալն ճամպախ որ տեղ որ ես կը չօքեմ, իջնեա տակ, լվացվիս, նոր էրթաս: Մը վախենայ: Էլաւ խէծակ քիւռիկ ջալալին, շատ քիչ կնաց, Աստուած կիտի, կնաց մէկ նեղ առում ռաստիքե՝ ձինը չօքերը իզար գեյտին, զանգիւրմ իզար, ասաց՝ հայ քու տուն աւերի, քու տէրը մեռնի, տիւ ձի հարէն (կատաղի) ծովերն անցուցած էր, էսա հառումի՝ կըչօքեմ:

Ձիուն լեզու էլաւ, ասաց՝ հայ Աստուած քու տուն աւերի, Թէ ես քեյ ասի, ես որ տեղ կը չօքեմ տիւ իջի. ձեռաց իջաւ տակ, ձինը շիտեց մէջ չիմին, Դաւիթն էլ պառկաւ, քնաւ:

Դեօ քեռ խօր կաթնան ակալիւրն ի, ձինը ասաց՝ էսա քեառսուն տարի ես պոնաւոր ի, թօղ մէկ անուշ իմ քէֆով խմեմ, տի մէջ լօթկնամ. էլաւ լօթկցաւ, պառկաւ էլի քննաւ:

Կէս օր էր, ակաւաւ, բնչ տեսնայ, կիւտիկ գլլօխ ճիթեր ի, ոտքեր ճիթեր ի, քիչ ի մնացե պատուի էլաւ քեակեց պամպկնեք, կիւտիկից էխան տիւա, ջօրով մտաւ ինոր գլլօխ. չգմէքն էլ էխան տիւա: Էտա քեամմար որ եօթն փաթ էկեր էր ինոր մէջաց պիւլոր, քեակեց, մէկ փաթ ջօրով խասաւ: Տօրիս էլաւ անուն Աստծուն արաց, քէյլեց կնաց Մարա երկիր: Կնաց տեսաւ Մարա դաշտ, չատրներաց խէսապ չկայ, աստղերաց կայ: Է՛հ վախ. ես էլնեմ կառահօլ (փոթորիկ) քեամի, իսոնյք էլնեն կանգրաթուկ (չորցած կանգառ) չեմ կանայ վրը իսոնց: Զինը ասաց՝ Էյ, մի վախենայ. ըսկում որ տիւ քեռ թրով սպանես, ըսկում ես իմ ոտքերով կսպանեմ: Ինչքան որ տիւ քեռ ձեռքերով սպանես, ըսկում ես իմ պոչով, իմ գլլխով կսպանեմ: Հալա տիւ առաջ ա-կախ արա, չասեն Դաւիթ գողութնով էկաւ:

Դաւիթն ասաց՝ որ քնած էք, ակախ կացէյք, որ ակախ էք՝ ձեանք թամքէյք: Դիրմ Դաւիթ խէծաւ ձին քշեց, աշու կնաց, ձախու իրե սրպեց ոտաց որ, արուն էլաւ լէշեր տարաւ իլից ծով: Դօրուա էնդեխէն մէկմ էկաւ ասաց՝ Դաւիթ փօշ, փօշ, փօշ: Դաւիթն ասաց՝ մանկեար ես փուշտ եմ (սրիկայ), ասաց՝ մեռնեմ քեյ, մեր լեզուով, եանէ (այսինքն) փօշ, կեցիր, խէրիք ի Դաւիթ, մեռնեմ քեյ, մենք մէկ ակալէր ենք, տիւ Բնչի մե կսպանես: Կնա գեօ հան քեռ դուշման. գեօ էն կանաչ չատրի տակ, քեառսուն լիտր առձիճ կախած ինոր չատրի յառքից, ինչգեախ պէնք (շունչ) կը խանի, քեառսուն կիտր առձիճ կըկըպուցի յառիք:

Քշեց, կնաց չատրի դուռ, կանչեց Մէլիքին, ասաց՝ Մէլիք, իլի վեր, եան Աստուած տա ձի, եան տա քեյդ: Մէլիք ասաց՝ ա-րի ուտենք, խմենք, նոր ըլլեննյք կռիւ անեննյք: Դօր չասես, ես կնացի իմ ակալօր երկիր, ձի խացի թայլիֆ չարաց: Իպե նըստցուց քեառսուն տարւայ գիյնի կապեց վրէն, սարխօշցուց, պոնեց կապեց սան վրէն, թօ մնաց վաղ՝ որ սպանէր:

Դօրիս իսոնց երկիր, Սամայ երկիր, իրիկուն Աստղիկ պար էլաւ տիւա, որ աստղագէտ էր, իրիշկաց աստղեր, տեսաւ որ Դաւիթի աստղը խաւարեր ի Ասաց՝ Յօվան, արբի, մեր Դաւթի աստղ խաւարեր ի:

Մէնով Յօվան իրե, ինոր ձինը քեաշեց տիւա, ինոր ձիու ա-նուն Սըղօր էր, ասաց՝ Սվօր. քեանի սհաթ ձի կըխանես առջև Դաւթին: Ասաց. Իրեյք սհաթ քեյ կըխասուցեմ դէմ Դաւթին: Ա-սաց. Սվօր, իմ ձեռաց եմ՝ քեյ կըխարամեմ, Դաւթի աստղ խաւա-

րեր ի, էլ իրեյք սհաթ երբ պիտի խառնեմ: Ասաց՝ տօ կուզու-
զիկ խալիվոր, տիւ սկում կտրիճ մաքդ ես, քեռ աչքերը խփիր,
քեյ կայիմ պոնիր վէր իմ քեամքէին: Աչքերդ խփես, պանաս,
քեյ կըխասուցեմ դէմ Դաւթին:

Մարա Մէլիքն էլ պիրե եռսուն ճիժ, ժողվերի վէր Դաւթի
դռան, ասերի, ինչկեախ որ Մէնով Յօվան կըպօռայ, տիւք էլ
պօռացէք, որ Դաւիթ ինոր ձէնը չլսի: Մէնով Յօվան՝ էկաւ կը-
նաց պոնաստան դուռ պօռաց ասաց՝ Դաւիթ, ինչ որ պօռաց Դա-
ւիթ, ճժերն էլ պօռացին ասին էյ. ասաց՝ չօւ: Դօրուս ճժերը, ձէ-
ները կտրեցին, փախան: Մէնով Յօվան մէկ տիր էլ պօռաց Դա-
ւիթ, քրօղ քո տան, քեռ թելի խաչ մոռցերես: Դօրիս Դաւիթ
ասաց՝ Յիշամ խաչ պատարագին, վըր եմ աջ թկին, զանեմ կըտ-
րեմ զընչըններ, մէկ հայ հարաւային, մէկ հիւսիսային: Դաւիթն
էր կտրեց էլաւ տիւս: Ասաց՝ Մէլիք, արի կուիւ: Էլան մէյդան, ա-
սաց՝ Դէ Մէլիք, ջոջ ախպէր տիւ ես, դաշ իրեյք դըրպ տիւ զար:
Դօրիս Մէլիքն էր, ինոր ձինը քշեց իրե չիւմ Պօշապ իրե իզար,
պանմ չարաց: Մէկէլ քշեց իրե իզար, պանմ չարաց, իրէյք ան-
դամ էկաւ իզար, էլմէլ պանմ չարաց: Դէօր սրէն իրե Դաւիթն
Դաւիթ քշեց իրե, խասաւ Սասուն, դարձաւ, որ տըզանէր, ասաց՝
Դաւիթ, էսա մէկը տուի Աստծու խաթըր: Դաւիթ ասաց՝ էսա մէկ
տուի Աստծուն խաթըր: հալա էրկուսը որ զանեմ, ես էրթայ գիւս:
Դօրուս ինոր մէր, որ էնքան Դաւիթն շախեր էր, ասաց՝ փէնջա-
րից: Դաւիթ, ես քե շատ եմ շախե, էսա մէկն էլ տիւ ձի խաթըր
արաւ: Դաւիթ ասաց՝ էսա մէկն էլ քեյ խաթըր, մէկն էլ տըզա-
նեմ: Դօրուս Մէլիք իպե ինչ արաց, մտաւ իր ձիու փորի տակ:
քեռասուն փալան, քեռասուն ջաղցի քար իտի վըէն, ասաց՝ պալ-
քի էսա մէկը զանի, չըկտրի, չիւմ դիօր կուգեա ձի:

Դաւիթն էր՝ մէկ տիր կայնաւ մէջ ուր ձիու զանգին, ա-
նուն Աստծուն արաց, ասաց տիշամ խաչ պատարագին, վըր իմ
աջ թկին, զանեմ կտրեմ քեռասուն ջաղցի քեար, քեռասուն կօմ-
շու կաշին, ձիու թամբն ու ձինը կտրեմ, կիսեմ, էրկու կտոր ա-
նեմ թալեմ կըշեաք, մէկ մազ դարբեր չնի: Մէկ դիւր Դաւիթ
թուր իթալ կտրեց քեռասուն ջաղցի քեար: քեռասուն կաշին կը-
նաց խասաւ, Մէլիքն արաց էրկու կտոր: իպե կշեց, էն մէկ
թակ, վըր էն մէկ թակին եօթ կիտը ծանր էր: Դօրուս ինք զինքն
անիծեց, ասաց՝ ձեռքեր թող թոլնէր էն Դաւիթն, ոտքեր թոլ-
նէր էն Դաւիթն, որ իթալ թուրն կէծակին, կնաց քիսնու քեա-
մին:

Աչքերն էլ կուրցաւ, ոտքերն էլ թիւլացաւ, ձեռներն էլ թիւ-
ցաւ: Դօրուս ինկեաւ դաւ Մէնով Յօվան էկաւ ասաց՝ տօ Դաւիթ,

քեյ ինչ էլաւ. ասաց՝ ես ձի անիծեցի, ըսկնայ էլայ: Տօ ինչի ա-
նիծեցի, ասաց՝ կտրեցի պար (հաւասար) չէկաւ տիւս, անիծեցի:
Ծէնով Յօվան խելքով մարդ էր, ասաց չընի էսա մարդ մէկ ծը-
ւէն ի, կնաց աչքեց որ մէկ ծվէն էր, կտրեց իթալ, կշոնց, տէ-
սաւ խաւասար էր: էկաւ Դաւթին ասաց, տօ էն մէկ պլորն էլ եօթ
կիտր: Դօր Դաւիթ իր օրխնեց, ասաց՝ աչքեր բացուէր էն Դաւ-
թին, ձեռներ ժրէր էն Դաւթին, ոտքեր ժրէր էն Դաւթին: Աստ-
ծու խրամանքով ժրաւ Դօրուս էլաւ վեր, առեց աջ կող, տա-
բաւ ինոր երկիր Սասուն թաղեց:

Ասաց մօր, էսա ձախ կողմ քեյ կըխանի, տար թաղի է՛յ,
Դօրուս մենք էրթանք վէր Դաւթին: Դաւիթ կընէր սար նէճի, Դօրուս
Մարայ քետղաքի թագաւորու աղջկայ անունը Պան-
դուէ խաթուն էր: Լսաւ որ Սասմայ մէջ կտրիճ մարդմ կէր ա-
նուն Դաւիթ էր: էլաւ ուր մտրպներ կամ աշուղներ զրկեց Սա-
սուն, ասաց. Կնացէք ձեր Դաւթի առջև գհօվացէ՛ք թող ձի տա-
նի: Մտրպները (աշուղներ) էլան կնացին Սասուն, Դաւթի տուն
խառցուցին, կնացին Դաւթի տուն, Ծէնով Յօվան տանն նստեր
էր, ասին՝ էսա Դաւթի տունն ի, Ծէնով Յօվան ասաց՝ խա, ինչի
էք իկե, ասին՝ իկերենք Պանդուտ խաթունը ինոր խամար գեօ-
վալու: Ասաց՝ դէ գեօվացէք, ես Դաւիթն եմ. գեօվացին, առեց
փէտը էկաւ ինե, ասաց՝ հայ ձեր խէրն անիծեմ, կնացէք, ձի լա-
զրմ չի ձեր խաթուն, չըմիգեայ: Մտրպները կնացին ճամպախ
հա Դաւթին իշունց կտէն, հայ կէրթէն: Ասաց՝ ինչ հա Դաւթին
իշունց կտէ՛ք, ասաց՝ ինչ անենք, մեր խաթուն մե օղօրկեց որ
ինոր Դաւթի խամար գեօվինք, գեօվացինք, պոծանք, Դաւիթ
պաշխիշ տալու տեղ, փէտ առեց փրթաւ վըր մե տփեց, գեօ կէր-
թանք: Ասաց՝ տօ Դաւիթ որ կայ ես եմ, մա ուրիշ Դաւիթմ էլ
կայ. տիւք վիւր խամար էք գեօվացե, մէ գեօվացէք: Նստան գեօ-
վացին, ասաց՝ առէ՛ք ձեր պաշխիշ: Քեառսուն օր ֆնաց, ես կը-
գեամ: էլան թողին կնացին իրենց խաթունին ասին, Դաւիթն էլ
էլաւ կնաց ուր տուն: Քեառսուն օրից յետոյ էլաւ կնաց: Շատ
քիչ Աստուած կիտի, կնաց Պանդուտ խաթուն կնտաւ: Պան-
դուտ խաթունի դուսն վըն մարդմ կէր, անուն Տօլխան, ինոր
մէկ պոռկ գեյտին էր, մէկը տընդին: Ասաց՝ պարե քեյ Տօլխան,
ասաց՝ Ասածու պարին՝ Դաւիթ:

Տիւ խաղար պարով էկար, ալա որ իմ խաթունը առնես,
կլնեմ քեյ քեաւոր: Տօլխան ասաց Դաւթին, ալա չիւմ էսօր մար-
դու պարե չը առե. ալա էսօր քեռ պարեն առի:

Դաւիթն էլ ասաց, ես էլ իմ մօրութ էլեր ի, չիւմ էսօր մար-
դու պարե չը առե:

Դաւթի ձինը տարան փակեալս կապեցին. դիւ մասն որ քնառաւուն խառ էլ ուրիշ մարդ է էկած, խանդութ խաթունը առնելու:

Ինոնց վըրէն ընկեաւ, ասին՝ պերէյք Դաւիթն սպանենյք: Ինչպէս տը սպանեն: Ասին՝ պերէյք վըր մեր սեղնին սպանենյք: Իրենց թրերը քնաշեցին, դրին սեղնի տակ, կանչեցին Դաւթին: Դաւիթն իրե, տեսաւ, որ հմէնոնց թրերը գծօ սեղնի տակ:

Հէտիկմը առեց հմէն իտու իրար, ծալեց իտու տօլխանին, ասաց՝ տար դի եմ այրէն. տանեմ անեմ իմ ձիուն նալ, պեռ:

Էն քնառաւուն մարդն էլ էլան փախան թաւախանէն, որ իրենց ձիերը խէծնեն, փախնեն: Մասն որ Դաւթի ձինը գէյլեր էնոնց քնառաւուն ձինն էլ խեղտեր էր. թողին փախան:

Դաւիթ, խանդութ խաթունը մնացին մէնակ, նստան զրոց: Դաւիթը ձեռն էթալ, խանդութ խաթունի վիզը կօռեց պագեց: խանդութ խաթունը զեօնփում (բոունցք) իզար վէր Դաւթի սրտին, եօթ պուտ արուն կաթաւ Դաւթի քթէն: Ասաց՝ մար դիւ կանդհարա չափուկ տէրես, որ ձի կը պագեյս: Դաւիթ ասաց՝ ախտ (խոտաւմ) էլնի, չիւմ ես Կանդհարա քնադայք սրէ չնչուցեմ, քեյ չ'առնեմ:

Ես գծօ կնացի. ալա որ չէկայ, մեռայ՝ գեաս իմ ջանդակ ճօկես էք խնրամ լէշերաց միջէն: Տնաշէն, ասաց խանդութ խաթունը. ես քեյ ինչիս էն կանդար լէշերաց միջուց ճօկեմ: Ասաց. վէր իմ աջ թևին մսէ խաչմ կայ, Քնառաւուն օր որ թըմմաւ Դաւիթ չէկաւ, խանդութ խաթունը էլաւ մարդու խալաւ խաղեաւ, ուր ուրմ պոնեց ուր ձեռ, կնաց, խասաւ Կանդհարա երկիր էլաւ տիւալ իրիշկաց տէսաւ որ՝ էտա երկիրը լէշով ծածկվէր էր. ծովու պէրըյդեր քօմ քօմ էր, կեախդան բիր ուրմ կը զանէր չորս, խինգ լէշ կը վերցնէր կիրիշկէր, մ'իւնմ Դաւիթ մէջն է, թէ չէ:

Մէկէլ իրիշկաց տեսաւ որ ձիաւորմ գծօ ծովու մէջ մարդմ կըլօղկնայ. էլաւ տիւա, ասաց՝ էյ, էն մարդու յետս ինչ տիւ կան կգեաս, ես եմ սպանե: Մէյ տիր խանդութ խաթուն կանչեց, էհ գիտի. հիմանսըդ տիւ ինոր սպանիցիր, իմ ձեռնէն դեմ որ փութնես: Զուխտ քշեցին վէր մէ մէկէլու: Դաւիթ խասաւ խանդութ խաթունի ծծեր կայիմմ կքեյց. ըհը ասաց խանդութ խաթունը. դիւ Դաւիթն ես. դէ առա քեյդ պայքմ:

Առեց Դաւիթ խանդութ խաթուն տը գէյր Սասուն: Էկաւ խասաւ Զինմաչինու երկիր: Զինմաչինու թագաւորու աղջիկայ անուն Շիրին- Աննախուն Գիւհար, Իր մարդերը յօղօրկեց Դաւիթ դէմ, ասաց՝ եան կը գայ ձի էլ կրտանի, եան չիս, աշխարակոիւ ի կոիւ կուգեմ: Դաւիթ ասաց՝ խըզի (իմ հետ) էրզ (կնիկ) կայ-

ձի քեանուուն օր ողգա տւէյք, իմ էրզ տաննմ դնեմ տուն, գեամ կռիւ անեմ: Դէ տիւ արեանտ արա, որ գեամ քեանուուն օր սօրա:

Դօրուա Դաւիթ կնաց ուր տուն, որ կնաց ուր տուն խըտ Մարա Թագաւորուն պովաւ կռիւ: Դեանուուն օր թըմըմաւ, ուր Թիվի խաչ օր է օր ինոր կը վառէր: Դօրիս օրը մի անգամ տը լօսկնէր. ալա կնկան ասաց՝ կնիկ, ես կըլօխկնամ. ալա ինչ էպ (պակասութիւն) որ կը տեսնաս վըր ձի, մարգու չասես: Ինոր կնիկ իպէ լօսկցուց ասաց՝ վախ՝ Դաւիթ, քիւ Թեկի խաչ սիւցեր իւ Դօրիս Դաւթի խաչ հըմէն օր Դաւթին կը վառէր. էլաւ էն մէկէլ օր կնաց Ձինմաչինու երկիր կռիւ: Ալա օր իրեյք դան կը չըլտվէր կը մանէր ջուր. չըր կանա կռիւ անի:

Էտա Ձինմաչու երկիր մէկ անխոգի պառաւ կէր. ինչ Դաւիթ չըլտաւ մտաւ ջուր. պառաւ խասաւ գիւթնի խոփմ տայցուց, իթալ վըր Դաւթի խաչին, հման կըակ ընկաւ խաչ Թեկերաց խետ վառեց արաց քիւլ (մոխիր): Հըման ձին խասաւ, Դաւիթ պէնով պոնեց, իթալ վըր ինոր քեամկին, տարաւ Սասմա երկիր: Ինչիս ոը՝ Ոանդութ խանում տէսաւ որ Դաւիթը ձիու պէրան, ձին կուգեայ, համան գինք փէնջարից էթալ տակ, ինոր գլխու տեղ չափմ դան (կորկոտ) կը ծեծուի:

Սկուն փոսացաւ. մեռաւ Ոանդութ խաթուն, Դաւթի խետ մէկտեղ խորեցին:

Սասմա տնէն մնաց Մէնով Յօվան, հմը կհէր սար նէճիւր: Օրմ Յօվանի կնիկ ասաց. Մէնով Յօվան էսօր Մհէր թող տուն՝ ջուր պերի իմ գլխի լվա:

Մհէր մնաց տուն, ջուր իպե. գլխի լվալու ժամանակ եփ ջուր կըլցէր Մհէրի կնկայ գլխու վրէն, աչքեր խփեր էր, հայ շերեփմ կը տփէր մէջ կնկայ գլխուն, կնիկ ասաց՝ տօ քնչ կանես, ես քեյ պախերեմ դանի խամար, դու քնչ աչքեր խփերես: Տիւ տը գեամ խըտ իմ ձեռաց. փոքրիկ Մհէր ասաց. Տօ տիւ իմ աղամէն ես. (հօրեղբօր կին) ես ինչիս կըգլամ խըտ քու ձեռաց: Ինչիս որ արաց չեղաւ էլաւ ուր եար-եախէն պատուտեց, գնաց Յօվանի առջև. ասաց՝ էդա քնչ ի էլե քեյ. կնիկ ասաց՝ քնչ տըլլին, տիւ Մհէր չթողիր տան էլպազա. Յօվան ասաց՝ կնիկ, ինչ անեմ. տիւ մեր տան աղաթ կիտես. օրօխի մեր դրկցի տուն աղէ, մենք դու կը շինենք վրէն կըմայ, տիւս կերթայ, էլան օրօխեցին աղէ: Եկաւ դու շինուկ էր, էթող կնաց վըր խօր գերեզմընին, պառկաւ վըր քիթ մութին, իլաց ասաց՝ խէրիկ, վիւր էլի. քեռ ողէն ի Սասմա տնէն պէ բահր արած: Ձիւն իկե, պօպիկ ոտքերս կը մսի: Խէր ձէն իտու ասաց՝ խէրիկդ ինչ անի. կնացեր ի Փարման իմ ձեռնէն, Թափե ծաղիկն իմ յերեսէն, որդի քեռ գիւր Հալապն ի

գյուղի Դորիս էնդուց կնաց վեր մօր գերեզմեն իւաց, ասաց. Մէրիկ, վեր էլի, մէրիկ վեր էլի, քեո որդին բերահը (զուրկ) արած Սասմա տնէն, ձիւն իկե իմ ոտքեր կըմսի: Ինչիս անեմ որ ինչիս անեմ, Թափե ծաղիկն իմ յերիտէն, ինդեյ ֆարման իմ ձեռնէն, քեո գրյուն Հալապն ի գրյուկ:

Էլաւ կաստ արաց Հալապ քշեց. շատ քիչ կնաց Աստուած գրյուկ: Մէկ հէրմ (այր, անձաւ) ոսստ իրե, էտա հէրով իրիշկաց մէկ քեօշկ-սարէմ կէր, մտաւ քեօշկ սարէն, տէսաւ շատի պառաւ նստե ձախ ծիծ Թալե վըր աշ Թիվին. հետեանց առե գեյտին խաց կըթխի: Պարե քեյ պառաւ: Աստծու պարին Մհէր. էսա շատ ժամանակ էր որ մարդու միս չըր կերերի, կարօցեր եմ: Ախ, ասաց՝ պառաւ, թող ես կուշտ խաց ուտեմ, նոր ձի կերու Կուշտ խաց կէրաւ, ասաց՝ մամիկ, մէկ քեամակ արա խեո ձի. քեո մէջք Թամաշա անեմ նոր ձի կերու: Ինչ պառաւ յետե արաց, մէկ դիւր Մհէր երկու ոտնա թըռաւ: Էլաւ կայնաւ վըր ծծերաց, ասաց՝ հայ քրդի պառաւ, տիւ եմ ձեռնէն դեմը տի փոթնեւ: Ասաց՝ Աստծու սիրուն դիւ. ձի մսպանի, ես իմ աղջիկ կըտամ քեյ:

Պառաւ կնաց ուր՝ աղջիկ մառնից էխան իպի: Ապա ինչ աղջիկ մը՝ որ չուտես, չխմես, Թամաշա անես: Էլաւ առեց պառովու աղջիկ, հայդ է բարամ, կնաց Հալապ: Շատ կան իրե էդա երկունք. կնաց Հալապա Թագավուրու քեաղքիյ մէջ, տունմ քյրա արաւ, նստաւ ինե. ինչ կանդար միլլէթ կէր էկան կնացին, էկան կնացին: Կնացին Թագավուրուն ասին թոյ, տիւ էլ խպարտացերես թէ ձի կնիկ կայ, կնիկ վըր Մհէրի կնկյան խարամի կացի:

Թագաւոր շատ համոզեց, մարդ օրօխկեց, չկարցաւ Մհէրի կնկայն խէլքէ խանէր: Դօրսվան ասաց՝ Մհէրի խեո պամ արէյք: Կանչեց ուր անալին (ժողովուրդ) սատրապամ, կայմակամ, ժողովեց ասաց՝ ինչիս անենք որ Մհէրի վըրէն Թատպիրմ անենք, կնիկն անենք:

Ասին ինչ տը անենք, պիրենյք քեո սրախ, խորմ զանենք, ալաշա անենք վըրէն, ծածկենք, կանչենք Մհէրին վըրէվէն քէյլի, ինի մէջ, առճիճ խալենք, լցենք վըրէն Թօ մեռնի, կնիկը խասնի քեյ: Դառնյք պաշլայեցին խոր փորել. Թագավուրու տան մօտ պառաւու տոռնմ կէր, էտա պառաւն էլ ասաց՝ ես էլ իմ սրախի մէջ խորմ տը փորեմ, խասուցեմ չիւմ Թագավուրու խոր, ինչ գեախ Մհէր ինի խոր, քեաշեմ պիրեմ մէջ իմ խորին, իմ աղջիկ իջուցեմ դան, բալքի խորից լաճմ էլնի իմ աղջկան. Թագավուրու թին առնենք: Չիւմ Թագաւոր ուր խոր պոծաւ, պառաւն էլ ուր խոր պոծաւ: Էկան Մհէրին ասին, արի Թագաւոր քեյ կըկանչի:

Մհերի կնիկ ուսմար էր, ասաց՝ Մհեր մերթայ, քեյ կսպաննն։ Մհեր ասաց. Պան էլ չընկանա էնե։ Զիւմ քեառսուն օր սպասի էկայ, էկայ, թէ չէկայ, զէհիր խմի, մեռի։

Էկան Մհերին առին կնացին։ Մհեր մտաւ ուրախ, դրբրփ ընկաւ խորի մէջ, չուր ինոյնք հան-հուն արեցին, արճիճ խալիցին, պառաւր մտաւ խոր՝ Մհեր քեաշեց տարաւ ուր խոր, աղջիկն իթալ ինե։ Մհեր պոնեց պառվու աղջկան ձեռքեր, ոտքեր արաց մէկ, մէջք կոտրեց ճիտեց մէջ էն ծակին ինչ կէրթէր մէջ թագավորու խորին։ Դօրիս պառաւ եօթն էծ ունէր, օր մէ խատ կըղինէր կուտէր, Մհերին թային։ Իրիկուն միշտ կըխառցնէր, աղջիկ, Մհեր քեյ կը մօտենայ. էն կասէր, Մհեր խա. խա, մարէ։

Քեառսուն օրուայ մէջ եօթն էծ կէրաւ, խլսաւ, որ քեառսուն օր թըմըմաւ, պառաւ էկաւ վըր խորի պէնին ասաց. տիւ տղծփ ես, աղջիկն էլ կասի՝ խա։

Մենյք տառնանյք վըր Մհերի կնկայն։ Մհերի կնիկը մտերի տուն, դուռը շինե, ինչ կանդար թագաւորու զօրք կայ՝ արե թային, կուգան հմէն օր տան չորս պիւլոր կըպոնեն, կանեն չեն ա-նե չնկանայ ինոր խանե տիւ։

Դառնանյք վէր պառվու աղջկան։ Մարէ ասաց՝ չվան պե, ձի քեաշի տիւ, ես ծանր տղով եմ աուաց։ Մէր աչք ունէր դաշ աղջիկ խանէր տիւ, նոր խաբար տէր թագաւորուն, գեէր խող լըցնէր Մհերին։ Հէտիկմ Մհերը աղջկայ խալա խագեաւ, պառաւր քեաշեց. ինչ կըքեաշէր, ասաց՝ այ աղջիկ, ի՞նչ կանդար ծան-տրացերես. ասաց՝ չէ մարէ, տղով եմ։

Հէտիկմ խետ էլաւ տիւ, պոնեց պառվու մէջքն էլ սիկեց իթալ կնաց խորի մէջ։ Էլաւ կտրտուք խալա խագեաւ, էրկու կտտուռկ գիյրք իտի մէջ տօպրկին, իթալ թեմ, ինգեաւ մէջ քեաղքիյն, ասաց՝ ես թուղթ արող եմ։ Դօրես կնացին թագա-վորուն ասին. թագաւոր ապրած կէնաս. մէյ խատ թուղթ արողմ իկե, մեր քեաղքիյ մէջ. կանչի խենյք չկանամ Մհերի կնկեայ պէ-րան կապի պալքի քե առնի։

Դօրիս թագաւորը մարդ օրօխեց, ասաց՝ կնացէյք, կնդէյք, պերէյք ըստեղ։ Կնացին, կնդան պերին թագավորու մօտ. թա-գաւորը խառցուց, ասաց՝ տիւ ի՞նչ մարդ ես, ասաց՝ ես դավընէ եմ. ասաց՝ կանամ ըսկուն թուղթ անես. ասաց՝ խաւ է՝ որ սկուն ի դէ թուղթ արա որ Մհերի կնիկ ձի առնի։ Ասաց այ, էդա չիտ եմ ձախ ձեռաց պան ի. Դու էլի հաղիեէմ դու ձի, ես առնեմ, էր-թամ մօտ Մհերի կնիկ։ Էլաւ թագաւորի հաղիե էն (պարգև) առեց, պառվու էծու մորթ քեաշեց վըր ուր, ինչ կանդար ոսկոռ կէր կախեց մեէն, էլաւ կնաց ուր կնկայ դուռ կայնաւ Մհերի կնիկը

փէնջարից իրիշկաց տեսաւ շրխկշըխկուն դավրէշմ էկաւ կայնաւ դուռ:

Հէտիկմ, կնաց դուռ, ասաց՝ կնիկ, կնիկ, դուռ բաց, ես Մհէրն եմ, Կնիկն ասաց. Ձէ, ես չըմաւատայ որ տիւ Մհէրն ես մէ իմ ձեռը ճխտի, փակ տան վեր ձեռը էխան տիւ: Մհէրն մէկ խառ ճխտեց. ահա կիտցա որ տիւ Մհէրն ես, Դուռն իպաց, ասաց. Կնիկ, էլի մէկ աղէկ հատիեմ էլ պիւրեր եմ քեյ: Կնկան պոնեց, առեց կնաց Թազավորու դիւան, շրխկշըխկալէն մտաւ ներս. հատիէն տարաւ իտի Թազավորու առջև, նստաւ դիմի մէջ խեռ կըզորցի, խեռ մէկ ոսկոռ կառնէր կըզանէր վազիբմ կսպանէր Վազիրներ ասին. Թազաւոր՝ էսա դավրէշը մե սպանեց մէկ մէկ թուլաւ Ասաց Թազաւոր, թէ որ ձի էլ սպանի, ես ձէն չըմ խանի, էն ինչէն կանի, ձի խամար կանի: Մէկէլ ոչխարի լուլէն կըզնի մըջ էրկու մատ, կըզանի Թազաւորն էլ կսպանի. Կըլնի տիւ կասի, դէրուս եան տի գէյք խը ձի կուր անէք, եան չխօ, ես եմ ձեր Թազաւոր:

Ինչ անեն, ինչ չանեն, կէլնեն կերթան մօտ Աստղիկ պարոն: Ամա Աստղիկ պարոնը կիտի որ Մհէրը ինոր արուն ի Մհէրն էլ ուր կնկան կըպատուիբի կասի. Տէ, տիւ խօսք չասես. իմ էրկնեաց չգիպնի, դէրուս դըրպմ զանեմ, սպանեմ իմ խօրօխպէր: Դօրսաւն Աստղիկ պարոնը խըտ աստղեբաց կըխաղայ, կըկանչի վերեանց: Կինը փէնջարից կասի, էյ վախ, խաղալու ի վեր Աստղիկ պարոնին, տունը աւերի փոքը Մհէրին. մէկ տիւր Մհէրի սրտին կտրոպնի կասի՝ քեռ վիզը կտտէր կնիկ, տիւ էդա խօսք չասէր. կըզանի նետվ անեղ կըպոնի Աստղիկ պարոնի սըրտին, շուռ կաննի կուգես տակ: Կտրիճ Աստղիկ դօրմ առաջ մէջ աստղեբաց ինչ ուր գիւրդ հիւրար կտէր, կըակ կըթափէր վըր Մհէրի գլխուն, մկայ խօսքով, տաշխի պէս Թըրբի ինկաւ Մհերի գիւրկ, ասաց՝ ախ Մհէր, ես քե չըր զանէ, տիւ ինչի՞ դարկիր քեռ խօրօխպօր: Դէ պե քեռ ծունկ իմ գլխի դնեմ վէրէն, նոր իմ խօգիյն տամ: Դյուխ իդի վըր Մհէրի գլխուն, խոգիյն իտու:

Մհէրն էր, իր խօրօխպօր ինատու, էն քեաղայք քեաղքով սըբեց, արաց խողին խաւասար, քեար քաղեց, առաջ մաղեց արաց դաշտ: Խրեշտակներ էկան դարան մտուցին Ակոփու քեար, դէլ չիւմ մկայէլ էն տեղ կըմնայ, կանի՝ տը անի որ ըլնի տիւ. խողը ինոր տայամիշ չիդա, էլմ էլ կտատանի:

Աստծուց իրեյք խնձոր իճաւ, մէկը աստղին, մէկը լսողին, մէկը ականջ արողին:

Գոռմեց 1910 թ. օգոստոսի 27-ին Հայոց Զորի Քերծ գիւղում Մոնոկ Սարգսեան անգրապէտ, աշխոյժ և ճարպիկ գիւղացին: